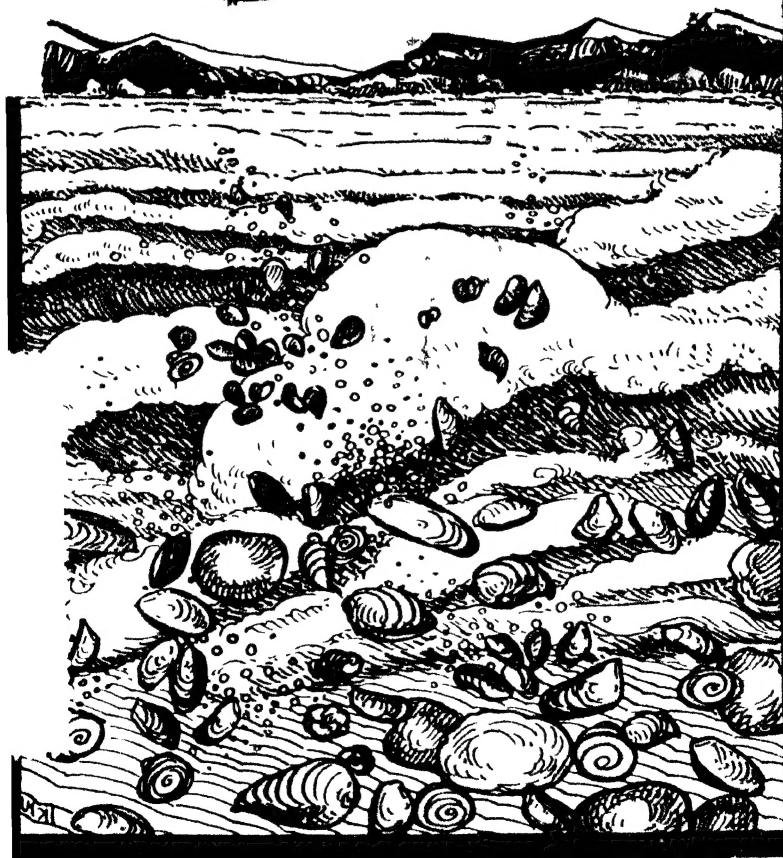

Enyali

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રધાન્ય
[ગુજરાતી કાપાગર]

૧૫ માર્ચ

૨૨૧૪૦ કિમત ૭૪૦

નવનિર્માણ

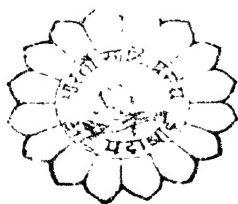
૬૪૫૧૭

૧૫

ભારતી-પ્રકાશન : ૭૩

શ્રી પ ભાં

લેખક
મોહન ઠક્કર

ભારતી સાહિત્ય સંઘ
શ્રીમાળી સોસાયટી - પો. બો. નં. ૭૩
અમદાવાદ

અરુણ પુસ્તકમાળા
પુસ્તક સાતમું

સપાદક
સોમાભાઈ ભાવસાર
દિ ને શ ડા કે ર

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૨૨૧૪૦

મૂલ્ય

૦-૪-૦

પ્રકાશક

લક્ષ્મીદાસ પુરુષોત્તમ ગાધી
આર પી સોહિત્વ સંઘ
પે એ ન. ૭૩ - અમદાવાદ

મુદ્રક

મણિલાલ છગનલાલ રોહ
ધી નવપ્રભાત પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ
ધીકાટા રોડ - અમદાવાદ

પાલેન મધુરીને

—મોહન

નિવેદન

છેલ્લાં ચારપાંચ વર્ષના ગાળામાં રચાયેલાં, અને બાલમિત્ર, બાલસખા, બાલજગત, પુષ્પ, કિશોર આદિ માસિકોમાં અવારનવાર પ્રસિદ્ધ થતાં રહેલાં મારાં કેટલાંક બાળગીતો અહીં પહેલી જ વાર સંગ્રહરૂપે રજૂ થાય છે.

જેમને માટે એ રચાયાં ને છપાયાં એ બાળ-કિશોર મિત્રોને હૈયે ને હોઠે રમી રહેલા આમાંનું એકાદ ગીતે બડભાગી થશે તો હું મને ધન્ય લેખીશ.

વીણેપારલે

૩-૫-૪૦

મોહન વલ્લભજી ઠક્કર

મને ગમે

મને ગમે કાચલ બુલબુલના
 ટહુકા રોજ પ્રભાતે,
 અને ગમે સંગીતકારોનાં
 સંગીત મધુરાં રાતે :
 પણ એ બંનેથી જે મુજને
 લાગે અહકાં વહાલાં
 બહેનાંને પોઢાડી દેવા
 બા ગાતી જે હાલાં !

મને ગમે ઉષા - સંધ્યાનાં
 રંગ - છાંટણાં ન્યારાં
 ગુલાબના મલકાટ પરોઢે
 લાગે એવા પ્યારા;
 પ્યારાં લાગે બે ય મને એ
 છતાં ય અહકાં એથી
 પ્યારાં લાગે સ્મિત મધુરાં
 ઝીલ્યાં માડી મુખેથી !

જો

બહેનાં ! જો હું ફૂલડું થાઉં,
વણીમાં તારી ગૂંથાઉં;
હસું રમું તું સાથ હમેશ,
શોભાવી રહું તારા કેશ !

ને જો સાગર-મોજું થાઉં,
હરદમ તારાં ગીતો ગાઉં,
ડૂબકી પેટાળો દઈ આવું,
છીપે ઢાંક્યાં મોતી લાવું !

પણ બહેનાં ! જો તારો થાઉં,
તો શું આભલિયે મલકાઉં ?
ના, ના. ખરી હું નીચે છેક,
તારે ભાલે ટીલડી એક -
થઈને ટમકું ને હરખાઉં,
બહેનાં જો હું તારો થાઉં !

મેહુલા આવને

મેહુલા આવને આજ મારે આંગણે,

ઝરમર ઝરમર આવને,

ફેરે ફેરે આવને,

બાળકો હસાવતો આવ મારે આંગણે. — મેહુલા.

સૂકા ઝરાણુ ઝંખે તને,

ફૂલવેલ સાદે તને,

સંજવની સીંચતો આવ મારે આંગણે. — મેહુલા.

મહેકી ઊંઠ દેખી તને,

મંજરીઓ મ્હોરી વને,

પાંદડીએ હીંચતો આવ મારે આંગણે — મેહુલા.

ઝરમર ઝરમર આવને,

ફેરે ફેરે આવને,

અંતર નચાવતો આવ મારે આંગણે — મેહુલા.

સાંજ પડે ત્યાં—

સાંજ પડે ત્યાં બાજગોઠિયાં
ગામ-ગોંઢરે ભેળાં થાય;
“ ભારતનાં સંતાન અમે સૌ ”
કૂચગીત આ હોંશે ગાય.
ચકલિલ્લુ, હૂ...તૂ...તૂ .. ખો, ખો,
તળાવડીમાં ડૂબકી-દાવ.
વડલાની વડવાઈએ ઝૂલો
આ સૌના લાખેણા લહાવ,
ગોરજ ટાણું થતાં મંદિરે
ઝાલર ડંકા આરતી થાય,
રામધૂનમાં મસ્ત ગોઠિયાં,
હૈયાં સૌ હરખે ઝિભરાય;
સંધ્યા - આરતી ફોડે સૌને
બાવાજી વહેંચે પરસાદ :
મળ અનેરી પડે, કહી જો
ઝરમર ઝરમરતો વરસાદ.

ફૂલબાળ

ધરણી માને ખોળે પોઢયાં નમણાં ઓ ફૂલબાળ !
 નાનુક નમણાં ઓ ફૂલબાળ !
 ઢંઢોળી સ્વપ્નેથી તમને તેડયાં કોણે બાર ?
 રમવા તેડયાં કોણે બાર ?
 મધમધતાં ફૂલડાં ત્યાં બોલ્યાં ધરણી માને ખોળે,
 સહુએ ધરણી માને ખોળે,
 પોઢયાં'તાં સુખ નીંદરમાં, ને ના'તાં અમૃતછોળે.
 સહુ એ ના'તાં અમૃતછોળે.
 ત્યાં ઢંઢોળી ગઢ વાદળી ઝીણી ઝરમર સીંચી,
 આવી ઝીણી ઝરમર સીંચી.
 ને વાયુ-લહરી તોફાની પાંપણ - ઝૂલે હીંચી,
 આવી પાંપણ - ઝૂલે હીંચી !
 છેલ્લે આવ્યાં કિરણ સુનેરી ગલગલિયાં કંઈ કરતાં.
 અમને ગલગલિયાં બહુ કરતાં.
 ને માએ રમવા અહીં મેલ્યાં સહુને બચ્ચી ભરતાં,
 અમને સહુને બચ્ચી ભરતાં.

ઝંખના

ઊડતા પંખી ! તારા જેવી
 પાંખ મને ય મળે જો;
 દાદાજીને દેશ ઊડવા
 બંદા તુર્ત પળે તો !
 પાંખ વીંઝતો આમે જાઉં
 વડલે લઉં વિસામા;
 દાદાજીને દેશ પહોંચી
 નાખું ત્યાં જ હું ધામા !
 પરોઢિયે દાદાજી જોડે
 નદીએ નાહવા જાઉં;
 પછી નીરાંતે છાશ-રોટલો
 ઘેર જઈ શિરાણું !
 ઢાંઢા જેડી જાઉં ખેતરે
 ઝાડખિયે ચડી ખેલું;
 તું જેવા પંખી દોસ્તોની
 સંગે લેરથી ગેલું !

રોઢો કરીને બાળ ગોઠિયા
 સાંજે ભેળા થઈએ;
 હુએનચાચાની વાડીનાં
 બોરાં ખાવા જઈએ !
 આભ તણા ચંદરવા નીચે
 વાળુ કરીને રાતે
 ગોળ કુંડાળે બેસીને સહુ
 ચડીએ ગામ-ગપાટે !
 રાજકુંવર ને રૂપાંદેની
 વાતે ઘોંટી જવાનું
 સ્વપ્નામાં યે રાજકુંવર થઈ
 રૂપાંદે વરવાનું !
 ઊડતા પંખી ! જોઉં તને ને
 અંતર ઝંખે ગાંડું;
 ક્યારે મને ય પાંખ ફટે ને
 ક્યારે ઊડવા માંડું !

ખોલવે બહાદર

“ અંદા બહાદર અંકા આવી શકો ન મારી તોલે,
સો સાવજડા થથરે, ગગડે હાંજ મારે ખોલે. ”

બહાદર અંકા બબલાભાઈ,
ખેઠા હાકે આમ બડાઈ !

“ સર્વહમનથી અંદા બળિયા ભીંચે સાવજ ભરે,
ખે અડખોથ લગાવી ડાચે, ભોંય ચાટતા કરે ! ”

અંદા છે બહાદર અંકા,
બજવે સઘળે જય-ડંકા !

ઉંદરડી નાની ત્યાં ફરથી ચૂંચૂં કરતી આવી,
“ઓ મા, માર્યા!” કરતા નાઠા અંકા દુમદબાવી !

ખોલવે બહાદર બબલાભાઈ,
માને ખોળે ગયા લપાઈ !

પરોઢિયે

પરોઢિયે બેઠી બેઠી હું
પાઠ વાંચતી મારા હોઠિં,
અચૂક અરીસા પાસે ત્યારે
ચકી એક બેઠેલી બેઠિં.

ચીંચીં ચક ચક કરતી વહેણી
અરીસા પાસે બેસે જઈ,
પ્રતિબિંબ પોતાનું બેઠ
ગેલે હરખે ઘેલી થઈ !

પડી વિખૂટી હશે બહેનથી
તેથી અહીં આવી એરોજ,
વહાલ કરે શું પ્રતિબિંબને
બહેન માનીને માણે મોજ ?

અભિલાષ

વાહળનું વિમાન બનાવું,
બંદો બનું વિમાની;
મલકંતા તારલિયાની હું,
ગોઠ સુણી રહું છાની !

૦

બીજચંદ્રનું નાવ બનાવું,
બંદો બનું સુકાની,
મરજીવો સાગર ઢૂંઢી હું,
લાવું છીપ મળની !

૦

ચંપાકળીની નમણી કાયા,
પાંખો પતંગિયાંની;
સોણાંપરી થઈ સોણાં વેરું,
નીંહરિયે બહેનાંની !

૦

ઘેરે રહી ગયું !

ઓફિસમાં જવા નીકળેલ શેડને ઓચિંતું,
સ્ટેશન સમીપ આવી પહોંચતાં જ સાંભર્યું:
“કાંડા-ઘડિયાળ ઘેરે રહી ગયું”-કાંડે જોઈ,
“વાર છે ગાડીને” કહી પગલું પાછું ભર્યું.
હાંફળાફાંફળા ઘેરે પહોંચ્યા અધું ખોળી વળ્યા,
ઘર ઉથલાવતાં ય ઘડિયાળ ના જડયું:
ધૂંવાંધૂંવાં થતા શેડ મોટેથી બરાડી ઊડ્યા:
“કાંડા-ઘડિયાળ અહીં મૂકયું તું તે ક્યાં ગયું?”

નાનકડો બચુ બેઠો બેઠો તાલ ભુએ બધો,
બાપુજીને કાંડે જોઈ એણે હળવે કહ્યું:
“આકળા કાં થાઓઆમ? બાપુ ઘડી ધીરા પડો,
ઘરમાં ખોળો છો તે તો કાંડે તમારે રહ્યું ! ”

વર્ષાની વાદળી

વર્ષાની વાદળીને આમ તેમ દોડતી,
જેઈ રહ્યાં બે ય : હું ને કમુ;
પાટી પોથી મૂકી કેરે હું શાયતી:
“થાઉં હું વાદળી ને આભે ભમુ!”

અંધારાં રાતનાં આંજી હું આંખમાં,
ચાંદા સૂરજનાં કિરણો ચૂમું:
સંધ્યા-ઉષાના રંગ પૂરીને પાંખમાં,
દેશે દેશે લહેરાતી ધૂમું!

ઊંચા ડુંગરિયાના ઊંચા શિખરપે,
આંખો મીચી હું લપાઈ રહું:
માડી મને જ્યાં ગોતવાને નીસરે,
વીજળી-નેણાં હું પલકાવી રહું!

નાનકડી બહેન મને ખોલાવે ત્યારે,
‘હાઉક’ કરતી હું નીચે સરું,
મોતીની સેર જાણે તૂટી વેરાય ત્યાં,
ફેરાં બની હું એને ખોળે ખરું!

છુટ્ટી !

દરિયાની નિશાળે જો બા !

વાદળ ભોળાં ભણુવા જાય,
ને નિશાળમાં છુટ્ટી થાતાં,
હરખે ઘેલાં કેવાં ધાય !

ઉનાળે કાં ના દેખાય,
જ્યારે અમને છુટ્ટી થાય ?

બા ! તોફાની વાદળ જ્યારે,
નાસી જવા ધડ્યે ઘેર,
માસ્તર ડોળા કાઢી એને,
ધમકાવે શું રૂડી પેર ?

ઊભો કરી ગોખાવે આંક,
તેથી શું એ બીડે પાંખ ?

ચોમાસે છુટ્ટી થાતાં, બા !-

વાદળબાળો ઘેરે ધાય,
માડી-બાળો ઘડી પોઢવા,
ઉત્સુક સૌ કેવાં દેખાય !

આગિયો

બનું ને આગિયો હો રાજ !

રૂપાળો આગિયો હો રાજ !

તો હું ઝખૂક ઝખૂકી નઉં,

તો હું ચમકું ને બુઝાઉં,

તો હું અંધારે મલકાઉં,

પલકતો આભલે હો રાજ !

બનું ને આગિયો હો રાજ !

છો ને અંધારાં ઘેરાતાં,

છો ને ઝંઝાવાત ધુંકાતા,

ઉરનાં અજવાળાં રેસાતાં,

મલપતો આભલે હો રાજ !

બનું ને આગિયો હો રાજ !

જ્યારે મેઘસી માઝમ રાતે,

બુઝે તારલિયા ય ઝપાટે,

ભૂલ્યા પંથીને પગવાટે,

દોરું અજવાળો હો રાજ !

બનું ને આગિયો હો રાજ !

બાળ-મૂંઝવાણુ

દેખાય જે દિને એક, તે શાને લાગે જીવું રાતે ?
 સ્વપ્નામાં જે જોઉં તે બધું ઊડી ક્યાં જાય પ્રભાતે ?
 પકડવાને આવતા મને ભાળી નાના કાકા
 સ્વપ્નાં કેરી પાંખ પલાણી જાય બંદા નાદા !
 ખીજી, બે હાથ આભે વીંઝી, કાકા ખૂબ બરાટે :
 “ ઊભો રે ’તું લુચ્ચા ! વેળા થઈ ગઈ, જનિશાળે ! ”
 કહું હું : “ કાકા, મૂકોને એ ફેગટ માથાઝીક,
 બંદા બાદલ બની ઊડે હવે કશાની બીક ?
 વાયુગાડી જોડી જોઉં હું મેઘધનુની ખોજે,
 વાંકડિયા મારા વાળમાં ખોસું કિરણફૂલ મોજે !
 સાત સમુદર તરી, કરી પાર, પહોંચું હું પરી-વને.
 મન ફાવે ત્યાં ઊડયા કરું હું અહીં તહીં ગગને ! ”
 આમ જેવાં હું કહેવા જાઉં, થાય ત્યાં વીજકડાકો.
 ઊંઘમાંથી હું ઝબકી જાગું સફાળે બેઠો થાતો !
 “ માડી ! ઓ મા ક્યાં ! ” પુકારી ઊઠું ભયે થથરતો
 આંખો ચોળી જોઉં આનુબાનુ, બિછાનામાં જ હતો ! *

* સ્મૃતિ

શું ગમે ?

ઝરણું નાનું થાવું ગમે,
ઝરતાં મોટું ગાવું ગમે,
કુંગર કુંગર જાવું ગમે,
ઘરમાં ના પુરાવું ગમે.

વાહળ ભોળું થાવું ગમે,
મેઘધનુષે નાહવું ગમે,
અનંતમાં લહેરાવું ગમે,
ઘરમાં ના બંધાવું ગમે.

તારક ઝીણો થાવું ગમે,
અંધારે મલકાવું ગમે,
આભે રમવા જાવું ગમે,
ઘરમાં ના ગોંધાવું ગમે.

પેલી ડાંચી ટુંગર-ધારે
છૂપી વાદળિયાં પુકારે;
પેલી ડાંચી ટુંગર-ખાળે,
પરી સોણાં-કૂત જ્યાં વીળે : •

- મારે ખેતવા ત્યાં જીવું !

પેલા ઝરણાને કલનાદે
ઝાઝી પડછંદા સાદે :
પેલાં સાગર-મોજાં તાને,
રે' છીપલાં નેણે સાને

- મારે રેતવા ત્યાં જીવું !

પેલા આગિયા ઝખકારે,
અહીં આવ' કહે દશારે;
પેલા તારલાયે ત્યાંથી
ખોલાવે : "સાથી સાથી !"

- મારે ગેતવા ત્યાં જીવું !

પોયણી

તળાવડીમાં પોયણી ખીલે
ટપ ટપ પડતાં ફેરાં ઝીલે;
આભે ચાંદો ઊંચે ચડે
પોયણીની પાંખડી ઊઘડે !
મંદ મંદ સમીરણ લહેરાય,
પોયણી મસ્ત હિલોળા ખાય.
ચાંદાની જ્યાં આંખ મિચાય
પોયણી ઢળતી ઊંધી જાય !

સોણાં

પરી

સોણાં પરી ! ઓ સોણાં પરી !
સંતાયે દિવસે ક્યાં ડરી ?
આવ, આવ, અહીં ભારી કને
પારિજાતનાં ફૂલ દઉં તને !
આવ, બેસ ઘડી તું મુજ પાસ,
કહે મને ક્યાં તારા વાસ ?
“ફૂલ પરિમલમાં હું તો વસું,
તારલી થઈ વળી આભે હસું !”
પરી ઊડી ગઈ આવું કહી
આભે તારલી મલકી રહી !

ખેતરની વચમાં ઝિભો હું ચાડિયો
રખોપાં રાત દિ' કરતો જી રે !
કડકડતી ટાઢ હો, બળતા બપોર હો
મેની ઝડીમાં ચ કરતો જી રે ! ખેતરની.

આવે પરોઢિયું ને વાધા આ મારા
માંમાં મોતીડે સજવે જી રે;
વીંજાતો વાયરો આવે અંદાંખા
માંમાં એ માંની અંદાવે જી રે ! -ખેતરની.

આવે ચોમાસું ને સૂતા ખેતરને
પાણી છાંટી એ જગાંડે જી રે;
ધાને લયત મોલ લીલા લે લહેરિયાં.
અંદા સૌ ચોરને ભગાંડે જી રે ! -ખેતરની.

ખેતરની વચમાં ઝિભો હું ચાડિયો
રખોપાં રાત દિ' કરતો જી રે,
સાંઘીકડાંની કાય વાધે સજીને
ખેતરની 'આલખેલ' ભરતો જી રે ! -ખેતરની.

અડક

હડક

અડક હડક બે દોસ્તો પકડા
 જ્યાં જુઓ ત્યાં સાથે.
 એક દિવસ જીવાને ચાલ્યા
 'લોરેન - હારી' પાથે,
 રિક્ટ-ખારી પાસે દોરી
 ગિરદી ખાસી જામી:
 પકકામુકકીમાં રિક્ટની -
 આશા યે નકકામી !
 'કાલ આવજું વાંડના, આજે
 ચાલો જામજે જુલુ'
 અડક મનાવે હડકભાઈને,
 હડકભાઈ કહે: 'કિલુ' !
 રાત પડી ગઈ ત્યાં રકઝકમાં
 લદાવ રહ્યા સૌ લેવા :
 અડક હડક બે ઘેરે આવ્યા
 ધોયેલ મળા જેવા !!

બા, હું જ્યારે થઇશ મોટો
છોટકાકા જેવો,
જાણે છે હું કરીશ શું તે ?
વચીશ સૂકો મેવો !

કાળુ, કિસમિસ, બદામ, પિસ્તાં,
અંજીર ને જરદાલુ
શિંગ અને વળી ખજૂર મસ્કતી,
ધંધો થાશે ચાલુ !

દુકાન મોટી માંડી ખજૂરે
ખનીશ હું વેપારી.
તાબુખ થાશે તું ય જોઇને
બધે નામના મારી !

શું પૂછ્યું ? હું કદી ય બારે
રમવા યે નહિ જાઉં ?
રમવા જાવું ગમે જ કોને,
બેઠો મેવો ન ખાઉં ?

વે

ખા

રી

બા, આ અનિલ તુફાની જોને
 મને હમેશા સતાવે;
 રાતે ઘડી જ્યાં બેસું વાંચવા,
 નટખટ દીપ જુઝાવે !
 અને મને અધમધરાતે જ્યાં
 નીંદર માઠી આવે,
 વારે ઘડીએ આવી ચઢે ત્યાં
 અમથો ધૂમ મચાવે;
 બાર ખખડતાં 'બાપુ આવ્યા'
 માની ધસું જ્યાં બારે.
 'હા! હા! કેવા ચાટ પડ્યા' કહી
 નફફટ હસતો ત્યારે !
 માડી ! એને વાર, કહે કે,
 નટખટ મને બનાવે !
 હું તો કહી કહી થાક્યો એને,
 મારું કંઈ ના કાવે !

આ, પુગ્ગાવાળા આવ્યો;
જો, પુગ્ગા કેવા લાવ્યો !

“હયો રંગરંગીલા પુગ્ગા !
હયો ઢંગઢંગીલા પુગ્ગા !”

કહેતો લલો એ બટકે,
ના સાદ વડી યે અટકે !

પુગ્ગા 'ઝાંચે શીઠ ઝોંટ
ક્યાં જતા અધીર કૂંટ ?

શું આ એમની આકાશે,
પેલાં વાહણાંની પાસે ?

આ, પુગ્ગાવાળા આવ્યો,
જો પુગ્ગા કેવા લાવ્યો !

પુગ્ગા

સાથી !

આંખા ! તારા મોર મધુરા,
મીઠી મહેક પસારે;
ફેરમ લલચાવી તેડે હ્યાં,
અમને સાંજ સવારે !
પણ અમને તો મોર થકી ચે,
કેરી અદકી ભાવે,

ભલો થઈ ઝટ ડાળે ડાળે,
કેરી કાં ન ઝુલાવે
અને વાયરા ! સાથી મારા !
વા, વા, આંખા ડાળે,
કેરીની ઝૂલન્ટી લૂમો,
હેઠે શું નહિ પાડે ?

તારા ને ફૂલ

આકાશે તારલિયા ભોળા,
રમતાં રમતાં લડી પડ્યાઃ
તારા કૈક રિસાઈ તેથી,
ફૂલ બની ભોંયે ઊતર્યા !

લોકો ફૂલ-કળી જ્યાં ચૂંટે,
ફૂલ ઉરે નિશ્વાસ ઝીઠે !

ભોંયે નિજ ભાંડુડાં દુઃખમાં,
જોઈ તારા આભે રડ્યાઃ
પરોઢિયે આંસુ આભેથી
ઝાકળખિંદુ રૂપે ખર્યાં.

કળી ફૂલની અધખીલી,
લેતી એ આંસુડાં ઝીલી !

કોણે ?

પરી દીઠી'તી કોણે સાંજે,
સરવરપાળે નાહતી:
પતંગિયા-શી પાંખ પસારી,
અહીંથી તહીં લહે રાતી?

“અમે દીઠી'તી અમે દીઠી'તી,
જળજીલણિયાં ગાતી!”

પરી દીઠી'તી કોણે આજે,
આલ-અટારી ભમતી,
વાહળ વાહળ પૂંકે લપાતી,
સંતાકૂકડી રમતી ?

“અમે દીઠી'તી, અમે દીઠી'તી,
ઝરમર ઝરમર ઝમતી !”

ઝરણું ને સાગર

રૂમઝૂમ કરતું ઝરણું નાનું
ડુંગરધારે ઝરતું તું;
ડુંગરધારે ઝરતું તું ને
સમઘરઘૈયે સરતું તું !

ધુધુ ગરજ સાગર બોલ્યોઃ
અગાધ હું મહાસાગર છું,
હું અગાધ મહાસાગર છું ને
નાનું અમથું ઝરણું તું.

ટીચૂકડા રોતલ ઝરણા હે !
કહે તને જોઈએ છે શું ?
રૂમઝૂમ ઝરતું ઝરણું બોલ્યુંઃ
મુજને તો ના કંઈ જોતું,

મુજને તો ના કંઈ જોતું પણ
અગાધ તો ચે ખારો તું !
જળ મીઠાં હું આપું છાનું,
અગાધ તું, છો હું નાનું !

● પરી બનું જો—

મને થતું હું પરી બનું જો,
પરી બનું કની નાની.
પારિજાત કે જૂઠું ફૂલમાં તો
પોદું હું છાનીમાની !

મને થતું હું પરી બનું જો,
પરી બનું રૂપાળી.
પતંગિયાં સૌ પાંખ - વીંઝણે
રહે વાયરા ઢાળી !

મને થતું હું પરી બનું જો,
પરી બનું પાંખાળી.
આભે ચાંદલિયાશું ખેલું,
મોજે હું દા' તાળી !

પણ ના, મારે પરી થવું ના,
પરી થવું ન તુફાનીઃ
છું તેવી જ હું 'બચુ' રહું, ને
બચ્ચી ઝીલું બાની !

બાળ-ખલાસી

બીજ ચાંદાનું કયું હોડકું
 ને અમે હંકાર્યું રજનીપુર ર,
 તારલા ગુંજે જ્યાં ગીતો મધુર !

સ્વપ્નાના સઠ છોડી સંચર્યાં
 ને અમે હરખે સૌ ગાંડાંતૂર રે,
 પહોંચવા ધામે કેવાં આતુર !

વાદળ શું હોડ બકી હોડલું
 વહી જતું જો દૂર સુદૂર રે,
 સહેવાય શાનું થડી યે અચ્ચર !

ગીતો ને હાસ્ય ભરી ઝિપડ્યાં
 અમે બાળ-ખલાસીઓ શૂર રે,
 છો હવે ચડતાં મહા બોડાપૂર !

દાદાજીનાં ચશ્માં

રોજ રાતરે બબલાભાઈને સ્વપ્નાં રૂડાં આવે,
પણ આંખો કંઈ નબળી તેથી એ જોવાં ના શકે !

ઝાંખી ઝાંખી પરીઓ જાણે રાસ રમત ચંગાવે;
સિંદબાદ બની બબલાભાઈ સફરો દૂર લગાવે !

દાદાજીની આંખો નબળી ઝાંખું ઝાંખું ભાળે,
ને તેથી ચોખ્ખું જોવા એ ચશ્માં રોજ ચડાવે.

ટેબલ પર આ ચશ્માં જોઈ બબલાભાઈ વિચારે;
હું જે કાં ના ચશ્માં પહેરી સ્વપ્નાં જોઉં અંધારે ?

આમ વિચારી, બીજી રાતે સૂતાં પહેલાં એણે
દાદાજીનાં ચશ્માં છાનાં પહેરી લીધાં નેણે !

ચાહર તાણી માથા સુધી મનમાં એ મતકાતો
“હાશ! આજ તો મજા અનેરી !” હૈયે હરખ નમાતો !

કલકલિયો ને કોયલ

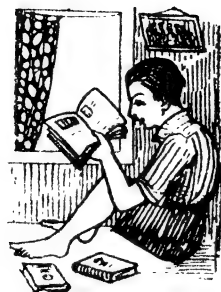
“કલકલિયો કહે : કોયલભૈયા !
શીખવને મુજને ગાણાં:
જેથી તારી પેઠે હું ચે
વસંતનાં ગજવું વહાણાં ! ”

કોયલ કહે : “કલકલિયા ! તુજને
ગાણાં કદી શીખવાયે કે ? ”
“કાં ના ? ભૈયા ! કહે તો મુજને
ખામી મુજમાં શી છે તે ? ”

“ગાતાં શીખતાં પહેલાં સૈને—
પેડે શીખવું સાંભળતાં,
અને કદી જોયો જાણ્યો છે
કલકલિયો મૂંગો રેતાં ? ”

ભમતાં પંખી

ભારી કને બેઠા બેઠા હું
કરી રહ્યો'તો જ્યાં મુખપાદ,
ના જાણું ક્યાંથી ને ક્યારે
આવી ચડ્યાં ત્યાં પંખી આઠ :

‘ગરિયા’ મારા ગોખી રહ્યો'તો
ત્યાં ટહુક્યાં પંખી પ્રેમાળઃ
“ઘડી એક સાંભળ તો કહીએ
વાત મજની, વહાસા બાળ !

ભમતાં પંખી અમે બધાં ચે,
ભમતાં ભમીએ અમે સદા ચે,
આજ અહીં પોરા ખાઈએ, ને
કાલ વળી વડતાની છાંય !

મહેરામણ મોટા દીકા કેં
હરદમ ગાતા ઘેરાં ગાન,
દુંગર ભમતાં ઝરણાં દીકાં
સંતાડૂકડીમાં ગુલતાન !

ખિલખિલ હસતાં ફૂલડાં કેવાં
પરોઢિયે સરવરની ખાળ !
પતંગિયાં લહેરે લહેરાતાં
રમતાં જાણે કેા પરી-ખાળ !”

“ ઓહો ! પણ મેં તો આમાંનું
નવ કાંઈ દોડું, હું ખાળ,
હૈયું નાનું તો ય થનગને
આજ વૂમવા વિશ્વ વિશાળ !”

સૂર્યમુખી

મહેરામણ-ખેળે ખેલતો
 પરવાળાં મોતીનો મહેલ
 નમણી સાગર-પરીઓ એમાં
 તરતી સરતી કરતો સહેલ !
 આભ-અટારીએ આવીને
 રજની પ્રગટે દીપકમાળા
 રાતરાણી ને જૂઠ્ઠાં મંડપમાં
 પરીઓ રમતી રાસ રસાળ !

સંતાકૂકડી રમતી ચંદા
 વાદળની પૂંઢે સંતાય,

પરીઢિયું થાતાં પહેલાં સૌ
 પરીઢિયો મહેલે પહેંચી જાય :
 સાગરપરીમાં સૌથી નાની
 સોણાં, રમતાં થાકી ગઈઃ
 બીજાં સૌ રમતાંતાં ત્યારે
 એ ત્યાં ને ત્યાં ઊંઘી રહીઃ
 વડાણું વાતાં બુલબુલ ટહુક્યાં
 પરીઢિયો સૌ પહેંચી ગઈ ઘેરઃ
 જઈ મંડપમાં સોણાં જગી,
 જઈ રહેતી ત્યાં ચોમરઃ
 સાત અશ્વિનો રથ ખેલવતા
 ઉગમણે જ્યાં સૂર્યકુમારઃ
 આંખ ચોળતી જઈ રહી એ,
 ઝળહળતા કેવા અભારઃ
 “આવી પૂગશે અહીં વડીમાં
 રથમાં મુજને લેશે સાથઃ
 આભ-અટારીએ ઊભીને
 ઝાડ કરીશ ચંદા સંગાથ !”
 આશામાં એ બેસી રહી ત્યાં,
 રથ દોડ્યો જતો પૂરપાટ,
 સાંજ પડી તો યે નવ દુક્યા,
 જઈ રહીતી જેની વાટઃ

આભ-અટારીએ રજનીએ
 પ્રગટી પાછી દીપકમાળ,
 રાતરાણી ને જૂઠું મંદપમાં
 ચગતા પાછા રાસ રસાળ !
 પણ સોણાં ઝિકે ના ત્યાંથી,
 રુએ ન એને નવસા રાસ;
 મુઝ્યા ઉર ઝંખી રહેતું ત્યાં
 ઉગમણે સોનેરી ઉજસ !
 એક એક કરતાં દિન વીત્યા,
 રહ્યા તોય વણપૂર્યા ઢાંડ,
 નમણી એ સોણાંને સ્થાને
 ઝિગ્યો ત્યાં લીલુગે ઢોડ !
 પરાદિયે આજે એ ઝંખે
 ઉગમણે સોણાં મશગૂલ
 અંતરની પાંખડીએ ખાલી
 પીળું સૂર્યમુખીનું ફૂલ !

—ચાલો સૌ ગોઠિયાં !—

સાગરને તીર જઈ ચાલો સૌ ગોઠિયાં,
રેતીમાં ધૂમ કંઈ મચાવીએ જ રે !

ખોખે ખોખે ભરી રેતી લાવીને,
ડુંગરિયા ઊંચા ચઢાવીએ જ રે !

રેતીના બંગલા ને રેતીના ઓટલા,
રેતીનાં મંદિરો બનાવીએ જ રે !

રેતીના પૂલ ને રેતીનાં બાગદાં,
રેતીની ગાડી દોડાવીએ જ રે !

સાગરને તીર ઘૂમી છીપો મનની,
વીણીને ગજવાં પુલાવીએ જ રે !

સાગરનાં મોજાંશાં ગાતાં કિલ્લોલતાં,
આનંદે ઝૂલીએ ઝૂલાવીએ જ રે !

અધરા શબ્દોના અર્થ

જો -

કેશ = વાળ

હરદમ = હમેશ

આલસિયે = આડાશમાં

લાલે = કપાળે

— x —

મેહુલા આવતે

ઝંખે = વારવાર યાદ કરે છે.

સાદે = બ્રોલાવે

સંજીવની = અમૃત

સિંચતો = વરસાવતો; જાંરતો

— x —

સાંજ પડે ત્યાં -

ગોડિયાં = ભાઈબંધ, મિત્ર

ગોંદરે = ભાગોળે

લાખેણા = આખરુદાર

ગોરજ = ગાયના ચાલવાથી

ઊડતી ધૂળ, સાંજનો

સમય.

ઝાલર = મંદિરમાં આરતી વખતે

વગાડવાનો ડોકો

સાંધ્ય = સાંજની

અનેરી = અસાધારણ; ખૂબ

— x —

મને ગમે

અદકાં = વધારે

પોઢાડી = ઉંઘાડી

મલકાટ = આછું હારય

સ્મિત = હારય; હસવું તે.

— x —

ફૂલખાળ

નમણું = નમ્ર; વિવેકી

મધમધતાં = મુગધી

ધરણી = પૃથ્વી

લહરી = મોજાં

હીચી = હીચકા નાખી

— x —

ઝંખના

ઝંખના = વારેવારે આવતી યાદ

તુર્ત = તરત

પળે = જાલ

લાંઠા = જળદ

ગેલું = ગેલ કરું

ઘોંટી જવાનું = ઝોંઘી જવાનું

વરવાનું = પરણવાનું

— x —

બોલવે બહાર

બોલવે = બોલવામાં

ખંદા = પોતે

ખંડા = અટપટા; વાંકા

સાવજડા = વાઘ

સર્વદમન = દુષ્યન્ત રાજનો એક
પુત્ર હતો. વાઘ વગેરે
જંગલી પ્રાણીઓ
સાથે દોસ્તી હતી.
સૌને તે સતાવતો.
તેથી તેને 'સર્વદમન'
કહેવામાં આવે છે.

ભીંચે = ભીંસે છે

ખજવે = વગાડે

દૂખ = લાગણીના આવેશથી
છાતીએ બરાતો ડચૂરો
_____ x _____

પરોઢિયે

અચૂક = ચોક્કસ

વિખૂટી = છૂટી
_____ x _____

અભિલાષ

અભિલાષ = ઇચ્છા

મલકંતા = મલકાતા

ગોઠ = અંતરની વાતચિત

મરજીવો = દરિયામાંથી મોતી
કાઢનાર

સોણાં = સ્વપ્નાં
_____ x _____

ધેરે રહી ગયું !

સમીપ = પાસે, નજીક

હાંફળા ફાંફળા = ગભરાએલા,

ધૂવાં પૂંવાં થતા = ગુસ્સે થતા
_____

વર્ષાની વાદળી

શોચતી = વિચાર કરતી

શિખર પે = શિખર ઉપર

નીસરે = નીકળે

નેણાં = આંખો

સરું = ઊતરું

છુટ્ટી

ફડી પેર = સારી રીતે

ઉત્સુક = આતુર
_____

આગિયો

ભુઝાઉં = એકવાઈ જાઉં

પલકતો = મીંચતો અને ઉઘાડું

આબલે = આકાશમાં

ઝંઝાવાન = તોફાની પવન

ઊરના = અંતરના

મલપતો = ઉમંગમાં કાઢથી ધ
ધીમે આવતો.

માઝમ = વચલું

પંથી = મુસાફર, વટેમાર્ગી

પગવાટે = પગથી ઉપર
_____

ખાળ મૂંઝવણ

પત્રાણી = સવારી કરી

ખીજી = ખીજવાઈને, ચિડાઈને

બાદલ = વાદળું
 મેધધનુ = મેધધનુષ્ય
 ખોળે = શોધમાં
 સમુદર = સમુદ્ર
 ગગને = આકાશમાં
 સફાળ = એકદમ

શું ગમે ?

અનંત = ધણી
 તારક = નાનો તારો
 આભે = આકાશમાં

મારે

કલનાદે = મધુર અવાજે
 પડછંદ = સામે અવાજ
 સાને = ઇશ્વારાથી

- પોયણી -

પોયણી = કમળની વેલ

(રાતે જ ખીલે છે)

હિલોળો = હીંચવામાં મોટા લાંબો
 ઝોલો

મંદમંદ = ધીમું ધીમું

સમીરણુ = પવન

લહેરાય = વાય

સોણા પરી

પારિજાતનાં = પારિજાતક નામનું
 એક ઝાડ થાય
 છે તેનાં.

પરિમલ = સુમંધ

— x —

ચાડિયો

ચાડિયો = ખેતરમાં ઢોરને ખિવ-
 ડાવવા સારુ રાખવામાં
 આવતી માણસના
 આકારની આકૃતિ

રખોપાં = રખેવાળું

વાધા = વસ્ત્ર

લચંત = લચી પડતા

મોલ = પાક

આલખેલ = અંગ્રેજી શબ્દ, સિપાઈઓ
 તેનો ઉપયોગ કરે છે.
 તેનો અર્થ 'બધું
 બરાબર છે' એ થાય છે.

— અડૂક ઢૂક —

લોરેલ-હાડી = અંગ્રેજી ફિદમના
 ખે મુખ્ય કામ કરનારા
 પાથે = મુખાધમાં એક મોટું
 સિનેમા છે.

જૂહુ = મુખાધમાં 'જૂહુ' નો

દરિયો છે. લોકો ત્યાં
ફરવા જાય છે.

નરખટ

દીપ = દીવો
ધૂમ = તોફાન
બાર = બારણાં
વાર = સમજાવ

સાથી

મધુરા = મીઠા
મહેક = સુગંધ
પસારે = ફેલાવે
ફેરમ = સુવાસ
મૂલન્તી = મૂલતી

કોણે ?

પતંગિયાશી = પતંગિયા જેવી
જળકીલણિયાં = પાણીને કીલનારું
અટારી = ઝરખો; છત્તું

ઝરણું અને સાગર

અગાધ = ઊંડો

બાળ-બલાસી

રજની = રાત
સુદર = ધણીં દૂર
અસૂર = મોડું
શૂર = બહાદુર
મહા = મોટું

લમતાં પંખી

મહેરામણ = મહાસાગર
સરવર = સરોવર; તળાવ
ચલતાન = મરત

સૂર્યમુખી

અશ્વ = ઘોડો
ઉગમણે = પૂર્વ દિશામાં
અંબાર = ભંડાર
પૂગશે = પહોંચશે
ગોઠ = ભાઈબંધી
ગુચે = ગમે
નવલા = નવા
મુગધા = મોહ પામેલું
કોડ = ઇચ્છા

અનુક્રમ

ગીત

પાનું

૧ મને ગમે

૫

૨ જો

૬

૩ મેહુલા આવને!

૭

૪ સાંજ પડે ત્યાં-

૮

૫ ફૂલબાળ

૯

૬ ઝંખના

૧૦

૭ બોલવે બહાદર

૧૨

૮ પરોઢિયે

૧૩

૯ અભિલાષ

૧૪

૧૦ થેરે રહી ગયું!

૧૫

૧૧ વર્ષાની વાદળી

૧૬

૧૨ છુટ્ટી!

૧૭

૧૩ આગિયો

૧૮

૧૪ બાળ-મૂંઝવણ

૧૯

૧૫ શું ગમે?

૨૦

૧૬ મારે

૨૧

૧૭ પોયણી

૨૨

૧૮ સોણાં-પરી

૨૩

૧૯ ચાડિયો

૨૪

૨૦ અડૂક-દડૂક

૨૫

૨૧ વેપારી

૨૬

૨૨ નટખટ

૨૭

૨૩ કુગ્ગા

૨૮

૨૪ સાથી

૨૯

- ૨૫ તારા ને ફૂલ

૩૦

૨૬ કોણે?

૩૧

૨૭ ઝરાણું ને સાગર

૩૨

૨૮ પરી બનું જો -

૩૩

૨૯ બાળ-ખજાસી

૩૪

૩૦ દાદાજીના ચરમાં

૩૫

૩૧ કલકલિયો ને કોચલ

૩૬

૩૨ ભમતાં પંખી

૩૭

૩૩ સૂર્યમુખી

૩૮

૩૪ ચાલો સૌ ગોઠિયાં

૪૨

અધરા શખેના અથ

૪૩-૪૬

દરિયાના મામલા

લેખક : ચારુદત્ત

આ ચોપડી તમે વાંચી છે ?

વાંચી તો જુઓ, સરસ વાર્તા છે. એ વાંચીને આપણને પણ દરિયાનાં સાહસ કરવાનું મન થાય. એમાંથી જાણવા મળે છે કે પહેલાં આપણા લોકો વહાણ ચલાવવામાં અને દરિયા-પાર વેપાર કરવામાં કેવા હોશિયાર હતા. વળી એમાંથી દરિયા વિષે પણ ઘણી બાબતો જાણવા મળે છે. તરત સમજાય, જોશભેર વંચાય અને કેટલુંય જાણવાનું મળે એવી આ ચોપડીની કિંમત બે જ આના છે. પાનાં. ૫૦

‘ ચારુદત્ત ’ ની લખેલી

આવી જ દરિયાના સાહસની બીજી ચોપડી

ભરદરિયે

‘ દરિયાના મામલા ’ માં વાર્તા અધૂરી રહી હતી તે ‘ ભરદરિયે ’ માં આગળ ચાલે છે અને પૂરી થાય છે. પણ ‘ ભરદરિયે ’ ન વાંચેલ હોય તો ય વાર્તા અર્ધેથી સર કરીએ છીએ એમ ન લાગે તેવી આ ચોપડી લખાઈ છે. આમાં દરિયા વિષે વધારે સમજવાનું મળે છે. વાંચી જુઓ એટલે ખચ્ચર પડે કે કેવી મજા પડે તેવી અને સમજવાનું મળે તેવી આ ચોપડી છે. કિંમત આઠ આના.

અ રણ પુસ્તક માળા

૧૯૨૧-૨૨

શંકરાચાર્ય	૦-૨-૬
[મહાન શંકરાચાર્યનું જીવન]	
રંગ રંગ વાદળિયાં	૦-૨-૦
[સુન્દરમૂનો બાળગીતસંગ્રહ]	
નાનાં છોકરાં	૦-૧-૬
[બાલજીવનની ત્રણ નાની વાર્તાઓ]	
પ્રવાસપત્રો	૦-૪-૦
[રામભાઈનું અમદાવાદથી કલકત્તા જતાનું પ્રવાસવર્ણન]	
આપણાં ભાંડુઓ [સચિત્ર]	૦-૮-૦
[નાનાં નાના બાળપ્રિય રેખાચિત્રો]	
હજીયે મને સાંભરે છે [સચિત્ર]	૦-૩-૦
[સ્વ. ગિજુભાઈની છેલ્લી પ્રસાદી]	
છીપલાં	૦-૪-૦
[બાળકાવ્યોનો સચિત્ર અને રંગબેરંગી શાહીમા છપાયેલ સંગ્રહ]	
ભરદરિયે	૦-૮-૦
[દરિયાઈ જીવનની લાંબી વાર્તા]	
કલગી	૦-૫-૦
[સોમાભાઈની નાની નાની બાળવાર્તા]	

ભારતી સાહિત્ય સંઘ
શ્રીમાળી સોસાયટી, પો. બો. નં. ૭૩
અમદાવાદ

